

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 22 listopada 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jarosław Sobutka (przewodniczący)

SSN Leszek Bielecki

SSN Romuald Dalewski (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania Okręgowej Rady Adwokackiej w [...].
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w Częstochowie
z udziałem zainteresowanych: K. K., M. M. i M. R.
o podleganie ubezpieczeniom społecznym i wysokość podstawy wymiaru składek,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 22 listopada 2023 r.,
skargi kasacyjnej Okręgowej Rady Adwokackiej w [...].
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach
z dnia 14 października 2021 r., sygn. akt III AUa 1556/20,

1) oddala skargę kasacyjną,

**2) zasądza od Okręgowej Rady Adwokackiej w [...] na rzecz
Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Częstochowie
kwotę 240 (dwieście czterdzieści) złotych, wraz z odsetkami o
których mowa w art. 98 § 1¹ k.p.c., tytułem zwrotu kosztów
zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych oddział w Częstochowie trzema decyzjami z 4 kwietnia 2019 r., objął obowiązkiem ubezpieczeń społecznych K. K., M. R. i M. M. jako zleceniobiorców płatnika składek - Okręgowej Izby Rady Adwokackiej w [...]. w okresach: od czerwca 2015 r. (ubezpieczona K. K.), od 1 lutego 2014 r. do 28 lutego 2014 r. (M. R.) oraz od 1 czerwca 2014 r. do 30 czerwca 2014 r. (M. M.). W decyzjach ustalono również podstawy wymiaru składek dla ubezpieczonych.

Sąd Okręgowy w Gliwicach Ośrodek Zamiejscowy w Rybniku wyrokiem z 16 marca 2020 r., oddalił odwołanie płatnika składek od powyższych decyzji.

Sąd nie uwzględnił odwołania, albowiem nie podzielił stanowiska strony skarżącej, że zawarte z zainteresowanymi umowy, nazwane umowami o dzieło, nie stanowiły tytułu do objęcia obowiązkiem ubezpieczeń społecznych, gdyż w istocie umowy, których przedmiotem było pełnienie funkcji patrona aplikanta i sporządzenie opinii o przebiegu szkolenia - były umowami o świadczenie usług (umowami starannego działania), do których na podstawie art. 750 k.c. stosuje się przepisy o zleceniu, które stanowiły tytuł do objęcia obowiązkiem ubezpieczeń społecznych zgodnie z art. 6 ust. 1 pkt 4 ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych.

W apelacji od wyroku płatnik składek wnosił o uchylenie zaskarżonego wyroku i umorzenie postępowania w oparciu o treść art. 355 k.p.c., lub o uwzględnienie odwołania i uchylenie zaskarżonych decyzji organu rentowego.

Sąd Apelacyjny w Katowicach wyrokiem z 14 października 2021 r., w pkt. 1 oddalił apelację i w pkt. 2 orzekł o kosztach postępowania.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego bezzasadny jest zarzut niedopuszczalności wydania wyroku i niewydania postanowienia o umorzeniu postępowania przez sąd pierwszej instancji z uwagi na uchybienie przez organ rentowy obowiązkowi doręczenia zaskarżonych decyzji ustanowionemu przed organem rentowym pełnomocnikowi płatnika składek.

W ocenie Sądu Apelacyjnego Sąd Okręgowy prawidłowo przyjął, że doręczenie decyzji z naruszeniem art. 40 § 2 k.p.a., w sytuacji w której pełnomocnik skarżącego płatnika składek wniósł w terminie odwołanie od zaskarżonych decyzji do sądu odwoławczego, wdając się w spór w sprawie obligowało sąd ubezpieczeń społecznych do rozpoznania odwołania, a tego rodzaju wadliwość postępowania

administracyjnego nie stanowi wady formalnej decyzji, która tę decyzję dyskwalifikuje w stopniu odbierającym jej cechy aktu administracyjnego - zaś jedynie w takich przypadkach sąd ubezpieczeń społecznych ma podstawę dla wzruszenia decyzji wskutek naruszenia przepisów k.p.a. Ponadto, w świetle ustaleń sądu pierwszej instancji, nietrafne i nieuprawnione jest twierdzenie apelującej, że osoby ubezpieczone - zainteresowane w sprawie nie były stronami zakwestionowanych umów cywilnoprawnych. Będące przedmiotem oceny umowy zostały zawarte przez ubezpieczonych z Okręgową Radą Adwokacką, która wypłacała ubezpieczonym określone należności za podjęte w ramach umów czynności.

W żadnej mierze zdaniem Sądu drugiej instancji, nie sposób uznać, że sprawowany patronat nad aplikantami nosił cechy umowy rezultatu (art. 627 k.c.) w sensie wytworzenia jednostkowego i zindywidualizowanego dzieła, którego cechy zostały precyzyjnie z góry określone w sposób poddający się następnej weryfikacji. Zawarte umowy były typowymi umowami starannego działania (świadczenie usługi), a ich cechą był nadzór w ramach z góry określonego harmonogramu zajęć praktycznych.

Od wyroku Sądu Apelacyjnego skargę kasacyjną wniosła Okręgowa Izba Rady Adwokackiej w [...]. Skarżąca zaskarżając wyrok w całości wniosła o uchylenie wyrok Sądu I i II instancji w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Gliwicach Ośrodkowi Zamiejscowemu w Rybniku.

Ewentualnie skarżąca wniosła na podstawie art. 398¹⁵ § 1 Kodeksu postępowania cywilnego o uchylenie wyrok Sądu I i II instancji w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w Katowicach oraz wniosła o zasądzenie kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa adwokackiego przed Sądem Najwyższym.

W podstawach skargi kasacyjnej skarżąca zarzuciła:

a) naruszenie przepisów postępowania, które miało wpływ na treść wydanego wyroku, tj. art. 477¹⁴ § 2 Kodeksu postępowania cywilnego przez jego niezastosowanie przez Sąd Okręgowy w Gliwicach Ośrodek Zamiejscowy w Rybniku a następnie Sąd Apelacyjny w Katowicach, pomimo iż decyzja została wydana z rażącym naruszeniem przepisów o postępowaniu przed Organem rentowym - Organ rentowy wadliwie oznaczył stronę jako Okręgową Radę Adwokacką w [...]. a tym

samym skierował decyzję do osoby niebędącej stroną w sprawie, ponieważ w obrocie prawnym funkcjonuje wyłącznie [...]. Izba Adwokacka.

b) naruszenie prawa materialnego, tj. art. 156 § 1 pkt 4 Kodeksu postępowania administracyjnego w zw. z art. 180 Kodeksu postępowania administracyjnego oraz art. 123 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych poprzez niezastosowanie i niedostrzeżenie przez Organ rentowy a następnie Sąd Okręgowy i Sąd Apelacyjny, iż decyzja Organu rentowego została skierowana do podmiotu niebędącego stroną, tj. Okręgowej Rady Adwokackiej, w sytuacji gdy stroną postępowania mogła być jedynie [...] Izba Adwokacka.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną organ rentowy wniósł o odmowę przyjęcia jej do rozpoznania zaś w sytuacji przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania o jej oddalenie oraz zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna podlegała oddaleniu.

Odnosząc się w pierwszej kolejności do zarzutu naruszenia przepisów postępowania tj. art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. należy wskazać, że zgodnie z tym uregulowaniem, jeżeli decyzja nakładająca na ubezpieczonego zobowiązanie, ustalająca wymiar tego zobowiązania lub obniżająca świadczenie, została wydana z rażącym naruszeniem przepisów o postępowaniu przed organem rentowym, sąd uchyla tę decyzję i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania organowi rentowemu. Przepis ten został wprowadzony do porządku prawnego z dniem 7 listopada 2019 r. i stanowi odstępstwo od ogólnej zasady, że w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych postępowanie sądowe powinno skupić się na wadach wynikających z naruszenia prawa materialnego, a kwestia wad decyzji administracyjnych spowodowanych naruszeniem przepisów postępowania administracyjnego pozostaje w zasadzie poza przedmiotem tego postępowania. Sąd ubezpieczeń społecznych jako sąd powszechny może i powinien dostrzegać jedynie takie wady formalne decyzji administracyjnej, które ją dyskwalifikują w stopniu odbierającym jej cechy aktu administracyjnego jako przedmiotu odwołania.

Stosownie do treści art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. uchylenie decyzji organu rentowego możliwe jest wówczas, gdy dotyczy ona "ubezpieczonego" (przesłanka podmiotowa), a przy tym jest decyzją nakładającą na niego zobowiązanie, względnie ustalającą wymiar tego zobowiązania lub obniżającą świadczenie (przesłanka przedmiotowa). Wobec tego konieczne jest rozważenie, czy płatnik składek objęty jest zakresem tego przepisu. Innymi słowy, czy można uznać go za ubezpieczonego, a jeżeli nie, to jaki status posiada on w postępowaniu. Przepis art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. uprawnia sąd pierwszej instancji do uchylenia decyzji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania organowi rentowemu tylko w razie, gdy została ona wydana z rażącym naruszeniem przepisów o postępowaniu przed organem rentowym. Jednak warunkiem takiego rozstrzygnięcia jest uprzednie ustalenie, że decyzja dotyczy zobowiązania ubezpieczonego, wymiaru tego zobowiązania lub obniżenia świadczenia. Zobowiązaniem takim może być na przykład nałożenie obowiązku zapłaty składek na ubezpieczenia społeczne własne lub pracowników (osób współpracujących) lub zobowiązanie do zwrotu wadliwie wypłaconego świadczenia ubezpieczeniowego albo zobowiązanie do zapłaty należności składkowych przez podmiot, który nie zgłosił w wymaganym terminie wniosku o upadłość lub likwidację spółki. Nie można natomiast art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. interpretować jako obejmującego również "zobowiązanie w zakresie podlegania ubezpieczeniom społecznym", gdyż podleganie ubezpieczeniom społecznym przez pracownika ma charakter obligatoryjny i organ rentowy nie może zobowiązać pracownika ani jego pracodawcy do "podlegania ubezpieczeniom społecznym" (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8 grudnia 2022 r., II UZ 34/22). W związku z tym nawet w przypadku, gdy decyzja zapadnie z rażącym naruszeniem prawa (także procesowego), nie jest możliwe jej uchylenie w sytuacji, gdy jej przedmiotem jest podleganie ubezpieczeniom społecznym.

Należy w związku z tym przywołać regulację art. 477¹¹ § 1 k.p.c., w którym za strony postępowania w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych uznano między innymi ubezpieczonego, osobę odwołującą się od orzeczenia wojewódzkiego zespołu do spraw orzekania o niepełnosprawności, inną osobę, której praw i obowiązków dotyczy zaskarżona decyzja, organ rentowy, wojewódzki zespół do spraw orzekania o niepełnosprawności i zainteresowanego. Inna osoba, której praw

i obowiązków dotyczy zaskarżona decyzja, to natomiast taka osoba, która nie występowała z wnioskiem do organu rentowego oraz nie brała udziału w postępowaniu przed organem rentowym, jednakże wobec takiej osoby organ rentowy wydał decyzję, działając bez jej wniosku (z urzędu, w wyniku kontroli uprawnień). Ubezpieczonego i tę inną osobę łączy to, że są adresatami decyzji, wymienionymi w niej jako strony postępowania przed organem rentowym. Zgodzić się należy z poglądem wyrażonym przez Sąd Najwyższy w wyroku z 19 maja 2022 r., I USKP 130/21 (LEX nr 3433258) i zaakceptowanym w kolejnych postanowieniach Sądu Najwyższego: z 15 czerwca 2022 r., II UZ 43/22 (niepublikowane), z 4 października 2022 r., II UZ 31/22 (LEX nr 3491361), z 7 grudnia 2022 r., II UZ 37/22 (niepublikowane), z 11 stycznia 2023 r., II UZ 42/22 (niepublikowane), że w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych, gdy organ rentowy wydaje decyzję z urzędu ustalającą podleganie ubezpieczeniom społecznym i obowiązek uiszczenia składek z tego tytułu, po stronie płatnika składek nie występuje relacja "ubiegania się o ustalenie istnienia bądź nieistnienia obowiązku ubezpieczenia", która zgodnie z art. 476 § 5 pkt 2 lit. b k.p.c. definiuje "ubezpieczonego". Znaczy to tyle, że płatnik składek będący adresatem wydanej z urzędu decyzji w przedmiocie ustalenia istnienia bądź nieistnienia obowiązku ubezpieczenia w postępowaniu przed sądem ubezpieczeń społecznych nie ma statusu "ubezpieczonego". Ma on natomiast status "innej osoby, której praw i obowiązków dotyczy zaskarżona decyzja" wymienionej w art. 477¹¹ § 1 k.p.c. Podobnie jak ubezpieczony, osoba ta jest adresatem decyzji wydanej przez organ rentowy. Będzie nią więc osoba, w stosunku do której decyzja organu rentowego wywołuje bezpośrednie skutki prawne i która była już uczestnikiem postępowania przed organem rentowym, tj. została co najmniej wymieniona w treści (sentencji) decyzji organu rentowego. Osoba ta nie jest jednak inicjatorem postępowania przed organem, który wydaje względem niej decyzję, działając bez jej wniosku. Chodzi tu, między innymi, o decyzje wydawane w sprawach o ustalenie istnienia ubezpieczenia i obowiązku uiszczenia składek z tego tytułu (por. wyroki Sądu Najwyższego: z 5 września 2017 r., II UK 360/16, LEX nr 2390723; z 2 września 2020 r., I UK 238/19, LEX nr 3062755, postanowienie Sądu Najwyższego z 28 czerwca 2016 r., II UZ 18/16, LEX nr 2111410 oraz M. Klimas, Postępowanie sądowe w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych, LEX 2013).

Powyższe rozważania prowadzą do wniosku, że decyzja Zakładu Ubezpieczeń Społecznych stwierdzająca podleganie ubezpieczeniom społecznym w charakterze osoby wykonującej pracę na podstawie umowy oświadczenia usług u konkretnego płatnika składek nie jest objęta hipotezą art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. Z tego powodu rozstrzygnięcie zawarte w zaskarżonym wyroku Sądu Apelacyjnego odpowiada prawu.

Należy też podnieść, że tylko wyjątkowo naruszenie przepisów o postępowaniu przed organem rentowym kwalifikuje do uchylenia decyzji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania organowi rentowemu. Odnosząc się do niniejszej sprawy, stwierdzić należy, że w art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. chodzi o "rażące naruszenie" przepisów o postępowaniu przed organem rentowym. Przy czym ocena ta powinna uwzględniać specyfikę postępowania sądowego w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych, w tym także mieć na uwadze art. 477¹¹ § 1 k.p.c. Przy czym "rażące naruszenie prawa", które obligatoryjnie prowadzić ma do skasowania decyzji organu rentowego musi być ocenianie z perspektywy hybrydowego postępowania w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych. Na etapie sądowym skupia się ono na wadach wynikających z naruszenia prawa materialnego, a kwestia wad decyzji administracyjnych spowodowanych naruszeniem przepisów postępowania administracyjnego będzie miała istotne znaczenie wtedy, gdy wadliwości postępowania przed organem rentowym nie da się usunąć przez sądem ubezpieczeń społecznych. Nie można zatem przekładać dorobku orzeczniczego z zakresu postępowania administracyjnego na grunt postępowania z zakresu ubezpieczeń społecznych, gdyż w ten sposób zniesione zostałyby istotne różnice między tymi postępowaniami, co podważyłoby sens istnienia odrębnej drogi zaskarżania decyzji w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych.

Zaskarżona w sprawie decyzja dotyczyła podlegania ubezpieczeniom społecznym przez osoby, z którymi, jak wynika z wiążących Sąd Najwyższy (art. 398¹³ § 2 k.p.c.) ustaleń faktycznych, Okręgowa Rada Adwokacka w [...]. zawarła umowy, nazwane "umowami o dzieło", których przedmiotem było pełnienie funkcji patrona aplikanta oraz sporządzenie opinii z przebiegu szkolenia praktycznego. Stroną tego postępowania powinien być zatem płatnik składek na te ubezpieczenia jako inna osoba, której praw i obowiązków dotyczy zaskarżona

decyzja (art. 477¹¹ § 1 k.p.c.). Jest to osoba, na której sferę prawną zaskarżona decyzja oddziałuje bezpośrednio, przy czym jest to podmiot inny od ubezpieczonego oraz od zainteresowanego; podobnie jak ubezpieczony, ta inna osoba jest adresatem decyzji wydanej przez organ rentowy i uczestnikiem postępowania przed tym organem. Płatnikiem składek na ubezpieczenia społeczne jest (także) jednostka organizacyjna pozostająca z inną osobą fizyczną w stosunku prawnym (np. umowy o świadczenie usług, o której zgodnie z Kodeksem cywilnym stosuje się przepisy dotyczące zlecenia - art. 6 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych; jednolity tekst: Dz.U. z 2022 r., poz. 1009 z późn. zm.; dalej: ustawa systemowa) uzasadniającym objęcie tej osoby ubezpieczeniami społecznymi art. 4 pkt 2 lit. a ustawy systemowej. Przepis ten mówi o jednostce organizacyjnej, nie wymagając od niej osobowości prawnej. Oprócz jednostek wyszczególnionych w art. 65 k.c., zdolność procesowa przysługuje także innym jednostkom organizacyjnym, jeżeli przepisy szczególne przyznają im zdolność sądową. Do nich należy jednostka organizacyjna będąca płatnikiem składek, której art. 477¹¹ § 1 k.p.c. przyznaje zdolność procesową.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398¹⁴ oraz art. 108 § 1 k.p.c. w związku art. 398²¹ k.p.c. w związku z § 10 ust. 4 pkt 2 w związku z § 9 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych.

[a!]